

PRÁVNÝ PORIADOK: K NIEKTORÝM SPOJITOSTIAM A DETERMINANTOM JEHO OBSAHU

LEGAL ORDER: SOME RELATIONS AND DETERMINATIONS OF ITS CONTENT

Jaroslav Čollák

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

V predkladanom príspevku sa autor zaoberá skutočnosťami, ktoré elementárnym spôsobom formujú právny poriadok ako najdôležitejší normatívny systém dnes existujúcej spoločnosti. Právny poriadok nie je iba akýmsi mŕtvym zhlukom litery z pera zákonodarcu, ale je a má byť zhmotnením a právnym priemetom vzťahov, ktorých účastníkmi sa stáva v priebehu svojho života každý z nás. Práve na základe uvedeného by mal mať právny poriadok schopnosť vecne reagovať na spoločenské potreby plynúce z vývoja nielen interpersonálnych vzťahov. Tento obojstranne sa determinujúci vzťah je potrebné udržať v súlade, pričom spolu s kvalitatívnym posunom ľudskej spoločnosti vznikajú stále nové a nové skutočnosti, ktoré spomínaný právny poriadok formujú, špecifikujú a dávajú mu konkrétnu podobu. Spoločnosť determinuje právny poriadok, a právny poriadok determinuje spoločnosť – to je podstatné zistenie, ktoré sa predkladaný príspevok snaží dokázať.

ABSTRACT

In the present article autor is dealing with the facts, which in the elementary way determine the legal system like the most important normative system existing in society. Legal order isn't only the „dead system“ of the commands and permissions, but is, and it should be the substantiation and the legal projection of the relations, its participants are all of us throughout our life. Based on the text mentioned previously, the legal order should have the capability to respond to social requirements, which results of developement of the interpersonal relations. This mutually conducive realtion is necessary need to be hold in the harmony, whereas with qualitative advancement of human society are created new facts, which determine already mentioned legal order. Society determines the legal order, and the legal order determines human society – that is the significiant finding, which try to be confirmed by the present article.

I. ÚVOD

Sumarizovaním akademických ale aj praktických poznatkov, ich zhodnotením a presahmi z nich plynúcimi by sme sa chceli v krátkosti teoreticky zamyslieť nad právnym poriadkom ako fenoménom modernej spoločnosti, ktorý definuje akési mantinely či možnosti jej realizácie, ako aj jej samotnej existencie. Obsahom príspevku by sme sa chceli pokúsiť objasniť závislosť kvalitatívnej stránky právneho poriadku od externých elementov, ktoré ho ako normatívny celok formujú, determinujú a pripisujú mu isté špecifické vlastnosti. Zameriame sa na jednotlivé skutočnosti, ktoré podľa nášho názoru v čo najväčšej miere ovplyvňujú jeho aktuálnosť, smerovanie, trendy či v neposlednom rade jeho už spomenutú

kvalitatívnu stránku, ktorá je hlavnou požiadavkou tohto normatívneho poriadku formujúceho každodenné interpersonálne, či iné vzťahy. Príspevok sa bude zaoberať hlavne stavom v podmienkach Slovenskej republiky, Európskej únie, pričom akási „nadštátnosť“ či univerzálnosť poskytnutých úvah nie je vylúčená.

Aktuálnymi sa vzhľadom na pertraktovanú tematiku zdajú okruhy problémov či oblastí, ktoré podľa nášho názoru majú najväčšiu zásluhu na tom, ako predmetný právny poriadok vyzerá, aké má vlastnosti a ako dokáže predchádzať vznikom protiprávneho stavu. Na základe uvedeného si myslíme, že právny poriadok ako systematicky koherentný a vzájomne podmienený, súvzťažný celok determinujú najmä nižšie pomenované skutočnosti či fenomény. Povestnou červenou „vedomostnou“ niťou, ktorá by sa pri vnímaní uvedenej problematiky mala niesť je skutočnosť, že **právny poriadok chápeme ako prejav spoločenských, kultúrnych, sociálnych a historických elementov či vlastností toho – ktorého spoločenského zriadenia** majúceho svoje opodstatnenie pri existencii štátu ako jeho inštitucionálnej nevyhnutnosti. Uvedené platí v súlade s úvahami o efektívite práva, pričom „*právo nie je jediným regulátorom spoločenského chovania ľudí a je zatiaľ prakticky vylúčené kvantitatívne odlíšiť podiel práva a podiel iných regulačných systémov na určitom pozorovanom stave spoločnosti. Tieto mimoprávne regulačné systémy pôsobia nielen paralelne s právom, tj. k dosiahnutiu rovnakého stavu, ale niekedy aj rozporne a v spoločnosti sa vytvárajú regulačné systémy pôsobiace priamo proti právu, teda systém deregulačné (deregulátory, antiprávne systémy).*“¹ Uvedené tvrdenie budú jasne potvrdzovať niektoré úvahy formulované v predkladanom príspevku o rozsahu právnej regulácie, psychologických mechanizmoch pôsobenia práva, o minimálnych požiadavkách na výsledky legislatívneho procesu, význame vôle adresátov práva dodržiavať právnu normu a pod.

II. SPOLOČENSKÉ ZRIADENIE

To, ako vyzerá právny poriadok v jednotlivých krajinách sveta je okrem iného prirodzene ovplyvnené aj fenoménom s názvom spoločenské zriadenie, ktoré v danej krajine existuje. Odporcovia tohto myšlienkového prúdu by mohli namietat' jeho neaktuálnosť, no **obhájiť názor hovoriaci o nezávislosti legislatívneho procesu, procesu a formálnych znakov prijímania zákonov, ich kvality, obsahu či formy v akej sú tieto prijímané od politickej klímy či zloženia zákonodarného zboru prijímajúceho legislatívne akty sa môže javiť ako problém.** Na druhej strane treba podotknúť - spoločenské zriadenie v tomto prípade určuje charakter štátu (pričom podľa nášho názoru je tento vo svojej podstate istý typ usporiadania spoločnosti), a predstavuje oveľa širší pojem ako politický režim. Na obsahovú stránku spoločenského zriadenia a jeho formy majú prirodzene dopad aj tzv. ideologické systémy (socializmus, komunizmus, liberalizmus, neoliberalizmus a pod.), ktoré predstavujú akési teoretické systémy usporiadania a systematizácie spoločnosti, resp. priemet obsahu a hodnôt týchto ideológií do inštitucionálneho systému. Pod váhou uvedeného musíme uviesť, že spoločenské zriadenia sú reálnym, praktickým a podľa nášho názoru najmä sociálnym produktom určitých teoretických konceptov.

Krátkym exkurzom ozrejmime, čo to pojem štát v skutočnosti je. Pragmatickým zhodnotením by sme na úvod mali povedať, že pojem štát je pojmom abstraktným. Štát je akýsi umelý, kedysi „paraprávny“ výtvor či konštrukt. Nie je to niečo, čo sa dá akokoľvek zmyslovo – aposteriórne vnímať, prípadne bez väčších sporov definovať. Vývoj ľudskej spoločnosti podmieňuje vývoj právneho poriadku, o tom podľa nás nemôže byť pochyb, pričom Luby na túto tému podotýka, že aj samotný vývoj skromného práva pokračoval vždy

¹ KNAPP, V.: Teórie práva. 1. vydanie, Praha: C.H. Beck, 1995, ISBN: 80-7179-028-1. str 35 a nasl.

spoločne so všeobecným kultúrnym, hospodárskym a sociálnym vývinom príslušných oblastí a dôb...²

Máme za to, že tak ako v priebehu vývoja ľudskej spoločnosti na pozadí evolúcie rodu „homo“, tak aj v časoch dnešných **pojmom štát zovšeobecňujeme všetky kvalitatívne, systematické a hodnotové vlastnosti či požiadavky, ktoré sme nachádzali či nachádzame v jednotlivých štátoch sveta, ako ich spoločné prieniky či znaky.**

Myšlienku, že štát by si mal cestou právneho poriadku zabezpečovať kvalitu vzťahov v ňom sa vyskytujúcich formulujeme na pozadí fundamentálnej a principiálnej vedomosti, že právny poriadok by mal a má zabezpečovať rovnosť medzi ľuďmi. V nastolenej úvahe sa trefným javí poznatok, ktorý formuluje Šmihula, že „*konceptia jednotného ľudstva spojená s predstavou o rovnosti všetkých ľudí bez ohľadu na ich rasu, náboženstvo, sociálny pôvod, pohlavie a pod. vznikla v 18.stor., a všeobecnejšie sa rozšírila až v 20. a celosvetovo bola deklarovaná vlastne až vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948. Dovtedy mnohé hierarchicky usporiadané spoločenské systémy upierali plnoprávny ľudský status osobám na nižších stupňoch spoločenského rebríčka.*³ Prirodzene, štát by mal okrem svojho mocenského postavenia nadobúdať charakter právneho štátu, pričom „*konceptia právneho štátu vzniká v Nemecku v atmosfére kompromisu medzi liberalizmom a konzervativizmom, ktorý je príznačný pre obdobie reštaurácie po revolučných nepokojoch v roku 1848.*“⁴ Právna teória pozná taktiež liberálny právny štát, sociálny a demokratický právny štát.⁵ Podotknime, že právny štát nie je nezávislý subjekt, ktorý nadobúda samostatné postavenie a akýsi, nezávislý charakter od jeho tvorcov. Trefne poznamenáva Klokočka keď uvádza, že „*právny štát nie je producentom suverenity ľudu, ale jeho produktom.*“⁶

Prirodzene, uvedené je možné iba s prihliadnutím na schopnosť abstrakcie človeka či ľudskej spoločnosti ako celku pojmovo či inak uchopiť vlastnosti zriadenia, v ktorom sa subjekt poznávania a definovania nachádza. Čo je však na počiatku vzniku štátu? Bez problémov a s jasným svedomím môžeme tvrdiť, že štátotvorným subjektom nie je právo, právny poriadok, alebo akýkoľvek iný normativistický systém. Štátotvorným subjektom je jednoznačne isté spoločenstvo ľudí, komunita či národ. Kvalitatívnym rozborom nevyhnutne potrebným pre potreby tohto príspevku sa dostaneme k absolutizovania hodnému tvrdeniu, že imanentným znakom štátu je štátna moc, ktorá sa logicky spája s autoritou tejto moci. Štátnu moc zaraďuje Bröstl medzi špecifické znaky štátu.⁷

Oficiálny názov západných politických systémov a zároveň štátov znie „liberálno-demokratické“. Oficiálny a častokrát aj vo vedeckej spisbe používaný názov východných politických systémov a štátov pred rokom 1989 znie „ľudovo-demokratické“. Reálne obe typy politických režimov, v zmysle svojej základnej funkcie ako politických režimov, zabezpečovali (zabezpečujú) fungovanie určitých typov spoločenských systémov⁸, a tým aj kvalitatívnu či kvantitatívnu stránku právneho systému. Myslíme si, že medzi najdôležitejšie úlohy štátu patrí formulovať a ustanoviť platný právny poriadok v jeho formálnej podobe pretavenej do jednotlivých a konkrétnych prameňov práva, pričom

² LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku, VIA IURIS AUREA, Bratislava: IURA EDITION, 2002, ISBN: 80-89047-48-3, s.23.

³ ŠMIHULA, D.: Teória štátu a práva, Bratislava: EPOS, 2010, ISBN: 978-80-8057-854-1, s.31.

⁴ BRÖSTL, A. a kol. Teória práva, Plzeň: Aleš Čenek, 2013, ISBN: 978-80-7380-425-1, s. 158.

⁵ Ibid, s.167 – 170.

⁶ KLOKOČKA, V.: Ústavní systémy evropských států, Praha: Linde, 2006, str.105 a nasl.

⁷ Bližšie pozri: BRÖSTL, A., DOBROVIČOVÁ, G., - KANÁRIK, I.; *Základy štátovedy*, 2007, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, ISBN: 978-80-7097-679-1.

⁸ KRPALA, K.: Kapitalizmus, socializmus a politický režim, 28.12 2009, prístupné na: <http://blisty.cz/art/50490.html>, (navštívené dňa: 11.11 2013).

súhlasíme s názorom Kanárika, že úlohy štátu sú relatívne premenlivé.⁹ Či je to otrokárstvo, feudalizmus, kapitalizmus, socializmus, liberalizmus alebo ich jednotlivé odnože charakterizujúce prispôsobovanie týchto jednotlivým a špecifickým lokálnym požiadavkám kladeným vládnucej vrstve toho ktorého štátneho zriadenia, v podstatnej miere ovplyvňujú charakter normatívneho systému korigujúceho interpersonálne a iné vzťahy realizujúce sa medzi jednotlivými subjektmi na právnom základe. Táto premisa je ideálne vyjadrená v pojme dynamika právneho poriadku. Presahy týchto zriadení siahajú podľa nášho názoru aj do oblastí vzťahov, kde právo ich regulátorom nie je, ako napríklad morálka, slušnosť, životná úroveň obyvateľstva, kultúrna vyspelosť obyvateľstva a podobne.

Od existencie špecifickej spoločenskej formácie závisí aj charakter politických subjektov a tým pádom aj charakter politickej scény, ktorá formuje samotný právny systém. Politická skupina tak činí samotným charakterom svojho „vládnutia“, a teda v neposlednom rade svojou spoločensko – politickou orientáciou. Ohliadnutím sa do histórie len potvrdíme uvedené, pričom je úplne bežné počuť slovné spojenia „feudálne právo“, „socialistické právo“ či „právo tretej ríše“. Tieto boli závislé práve od formovania vtedajšej spoločensko – politickej situácie, od jej cieľov a predovšetkým od mechanizmov ich dosahovania. Určovali charakter toho - ktorého spoločenského zriadenia a obsahovali dokonca natoľko výnimočné inštitúty existujúce v právnom poriadku, že niektoré z nich sa stali predmetom komparácie ich funkcií, významu či podstaty s dnešnými – platnými inštitútmi právneho poriadku. Ľudové súdy by sme v dnes platnom právnom poriadku či v hierarchii súdneho systému už hľadali len márne, takisto ako napríklad „vyšetrovacie skupiny“ odhaľujúce protifašistické živly majúce základ práve vo vtedy platnom právnom poriadku. Uvedené len podčiarkuje tvrdenie hovoriace o **nevyhnutnom uvedení si previazanosti a vzájomnej závislosti medzi spoločenským zriadením, platným právnym poriadkom a v neposlednom rade právnom vedomí**, ktoré nadobúda význam akéhosi imaginárneho spojovníka medzi týmito dvoma nevyhnutnými elementmi fungovania akéhokolvek spoločenského zriadenia. Príkladom a podčiarknutím uvedeného je vždy požadované ultima ratio zákonodarcu pri formulovaní a postihovaní protispoločenských aktivít či konaní vo formách trestných činov, ktorých počet, kvalita, formulácia a intenzita je závislá zásadne na vnímaní a aktivite zákonodarcu tej ktorej politickej formácie. Štát ako subjekt si vždy kladie za podstatné vyprofilovať vládnucu skupinu osôb, ktorá je schopná ovládať mnohé procesy konkrétneho spoločenského zriadenia. Táto moc sa však posledných rokoch mení na moc (právne) absolútnu, a to zvlášť pod prizmou vplyvu partokracie.

III. VPLYV PARTOKRACIE

Partokracia, alebo inak povedané moc politických strán má v modernej konštitucionalistike nezastupiteľné miesto a akékoľvek úvahy o ktoromkoľvek inštitúte týkajúceho sa štátneho zriadenia či inštitútu opomínajúce túto problematiku sa stávajú nereálnym, na prax nereagujúcim myšlienkovým konštruktom. Máme za to, že **vplyv politických strán, teda v konkrétnostiach personálneho substrátu týchto politických strán či hnutí vyzdvihuje do popredia súdnu moc ako jednu z troch mocí v každej forme vlády založenej na princípe demokracie, konkrétne trojdelenia moci v štáte**. Základy nevyhnutnosti trojdelenia moci v štáte predostreli a ponúkli myslitelia John Locke (1632 – 1704) a v nadväznosti na samotného Johna Locka aj Charles Louis de Secondat, barón de la Brède et de Montesquieu (1689-1755). Ako bolo povedané, uvedené skutočnosti vytvárajú premisu, že súdna moc v podmienkach dneška ani zďaleka nie je nepodstatnou zložkou moci v štáte. Akýsi základ neustáleho zvyšovania opodstatnenosti a dôležitosti najmä postavenia ústavného súdництва

⁹ KANÁRIK, I: Funkcie štátu, in: BRÖSTL, A., DOBROVIČOVÁ, G., - KANÁRIK, I.; *Základy štátovedy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2007, ISBN: 978-80-7097-679-1, s. 44.

a jeho a činnosti vidíme aj pod prizmou slabnúcej úlohy písaného práva v Európe pod vplyvom judikatizácie právneho poriadku v európskom priestore. Tvrdíme, že uvedená situácia má v konečnom dôsledku svoj pôvod práve nárastom vplyvu partokracie na prijímanie zákonov. V poslednom období sledujeme proces ovplyvňovania výkladu či aplikácie obsahu národných právnych poriadkov pod vplyvom rozhodnutí Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „SDEU“), čo v niektorých situáciách vytvára v konečnom dôsledku problematické rozpory medzi v krajine platným právnym poriadkom a výsledkom jeho aplikácie. Medzi spomenutým obsahom právneho poriadku v podobe konkrétnej právnej normy s prihliadnutím na jej syntax, štruktúru či už dichotomickú alebo trichotomickú, morfológické a gramatické zloženie, slovné vyjadrenie, pojmovologické uchopenie a výsledkom jej aplikácie by mal existovať logický a obojstranný vzájomne podmieňujúci sa vzťah. Uvedenému však nie je učinené zadost' práve pod prizmou existencie rozhodnutí Súdneho dvora, ktorým európsky právny priestor venuje náležitú pozornosť a pod prizmou snahy o „zjednotenie“ právnych poriadkov podriaďuje aplikáciu národných právnych predpisov obsahu týchto rozhodnutí. Navyše, okrem uvedeného, kódexy ako základné pramene práva sú zatláčané do úzadia aj pod vplyvom parlamentnej tvorby práva, ktorá častokrát dostáva kvalitatívne vlastnosti v súlade s mocenskými predstavami tej ktorej politickej ekipy.

Týmto spôsobom sa v podmienkach súčasnosti prijímajú zákony, v ktorých každá politická reprezentácia identifikuje spomenuté a jej charakteru imanentné mocenské predstavy. Práve tento jav oslabuje pozíciu „kódexového typu právneho poriadku“, keďže **možnosť uzákonenia kódexov v klasickom slova zmysle ako ich poznáme, je v tejto situácii nádejnou a nedosiahnuteľnou idylkou**, ktorá ostáva zasypaná nesmierne veľkým počtom osobitných zákonov s vlastnosťami uvedenými v skoršom texte. Uvedené má svoj dopad na kvalitu právneho systému ako celku, na kvalitu prijímaných právnych predpisov zhmotnených v jednotlivých prameňoch práva. Tieto nadobúdajú „chvíľkový“ charakter, pričom po zmene politickej špičky sú tieto zákonné pramene práva či podzákonné právne predpisy mnohokrát novelizované ba dokonca rušené, čo v konečnom dôsledku podkopáva pozíciu právnej istoty subjektov práva, teda konkrétnych osôb interpersonálne spolunažívajúcich v danej spoločensko – ekonomickej formácii. Úloha súdnej moci v štáte sa dostáva na nami opisovaný vrchol dôležitosti zvlášť pod váhou skutočnosti, že vzájomné brzdy známe nielen modernej konštitucionalistike medzi zákonodarnou a výkonnou mocou dnes už nie sú aktuálne, pretože personálne ide o tie isté osoby na oboch stranách týchto mocí zvlášť v prípade „vlády jednej strany“ v prípade parlamentnej demokracie bez ohľadu na jej kvalitatívny charakter. Prirodzene, charakter a vlastnosti vládnucej časti spoločnosti ovplyvňuje viaceré, sekundárne opatrenia toho ktorého politického zoskupenia.

IV. SOCIÁLNO – EKONOMICKO - POLITICKÁ ORIENTÁCIA VLÁDNUCEJ POLITICKEJ SKUPINY

Politické zloženie zboru, ktorého úloha je jednak riadenie procesov v štáte, ako aj tvorba zákonov a jednotlivých jeho foriem či legislatívny proces je ďalšou okolnosťou, ktorá formovanie tohto normatívneho systému s názvom právo, právny poriadok ovplyvňuje v značnej miere. Ak sa v podmienkach parlamentarizmu dostalo do vládnucej politickej koalície viacero strán z ľavicovým smerovaním či charakterom, je logickým tvrdenie hovoriace o tom, že výsledky zákonodarného procesu v podobe zákonov budú raziť prosociálny charakter. Týmto zákonom nebude cudzie osvojovanie či zvyšovanie vplyvu štátu a jeho ingerencia do jednotlivých spoločenských oblastí za účelom čo najväčšej maximalizácie štátneho majetku, vplyvu štátu na fungovanie finančného či hospodárskeho systému predovšetkým v tzv. energetických odvetviach. Argumentum a contrario, ak sa vo vládnucej politickej ekipe ocitnú stredo-pravicové strany, zákony budú orientovane liberálne,

prosociálnosť ako hlavná požiadavka na prijímanie zákonov sa vytratí a do popredia sa dostanú zákony podporujúce trhové hospodárstvo, slobodnú súťaž pričom zabsolutizujú ponuku a dopyt, z ktorých zákony ako prejav politického smerovania pravicových strán majú snahu urobiť hybnú silu hospodárstva. O problematike tzv. „ultra pravicových strán“ sa nie je potreba vo väčšej miere zmieňovať, pretože ich malé zastúpenie v zákonodarných zboroch väčšiny krajín Európy a zvyšného sveta hovorí iba o ich čiastočnom vplyve na prijímané zákony. Je treba podotknúť, že predstavitelia týchto strán stavajú do popredia národné záujmy, či záujmy jednotlivých názorových skupín obyvateľstva, ktoré sa v zákonnej podobe stanú súčasťou platného právneho systému iba málokrát, no ich existenciu a možnosť výskytu tento fakt nevylučuje.

Zhodnotiť vieme a to jednoznačne, že negatívnou stránkou v predošlom bode rozoberanej partokracie na fungovanie a existenciu právneho systému je možnosť snahy o získanie a poistenie si spoločenského vplyvu patriaceho vládnucej garnitúre, a to prostredníctvom prijímania zákonov. Snahy o získanie názorového vplyvu jednotlivých ministrov či iných predstaviteľov vlády v rámci rezortov patriacim pod ich patronát je aj v podmienkach Slovenskej republiky častým a diskutovaným znakom politickej scény. Negatívne dopady tohto javu sú viac ako jasné a netreba ich žiadnym spôsobom bližšie analyzovať a rozoberať. Je na zvyšku politickej scény či dokonca samotných obyvateľoch danej krajiny, ako dokážu nielen právny poriadok od týchto presahov partokracie ochrániť a zabezpečiť tak v prenesenom význame právneho poriadku vyváženosť, obsahovú a právnu kvalitu. Takto prijímaným zákonom hrozí, že po prípadnej zmene vládnucej garnitúry budú v súlade s už uvedeným menené, rušené či novelizované a to v konečnom dôsledku bude mať vplyv na rigiditu daného právneho systému. **Absolutizovane sa dá povedať, že dôvera občana v právo ako normatívny systém zabezpečujúci právny stav vo forme právnej istoty a dôvery môže byť týmto stavom narušená, či dokonca zásadným spôsobom zmenšená.** V uvedenej situácii nadobúda význam existencia ústavného súdnictva (nielen v podmienkach Slovenskej republiky), ktorý dbá v poslednej a jedinej inštancii nad súladom prijímaných či prijatých zákonov s ústavou Slovenskej republiky. Bez jeho existencie by sme si subjektívne existenciu právneho poriadku ako najvýznamnejšieho normatívneho celku, ktorému je vlastná regulatívnosť, jasnosť, koherentnosť, súvzťažnosť a vyváženosť, nevedeli predstaviť.

V. VPLYV NÁBOŽENSTVA

Ďalšou, podľa nášho názoru do popredia sa natískajúcou oblasťou, ktorá má jednoznačný vplyv na formovanie právneho systému je náboženstvo a jeho rôzna inštitucionálna podoba v jednotlivých svetových krajinách. Trefne poznamenáva Bröstl keď formuluje myšlienku, že „*právo mení svoju povahu a na počiatku tvorí takmer neoddeliteľnú jednotu spolu s náboženstvom, morálkou a obyčajami.*“ Zároveň však dodáva, že „*už v antike sa právo oddeľuje od náboženstva.*“¹⁰

Skutočnosť akým percentom je zastúpené jednotlivé náboženstvo či aká je vysoká religiozita obyvateľstva, ovplyvňuje (hoc nepriamo, sekundárne) aj kvalitu právneho poriadku spomenutej krajiny. **Na uvedené je naviazaná predovšetkým efektívnosť náboženstva ovplyvňovať interpersonálne vzťahy a jeho každodenný vplyv na jednotlivé právne či mimoprávne vzťahy medzi adresátmi právnych noriem.** Exemplárnym príkladom sú islamské štáty, kde je právo šarija vystavané vo veľkej miere práve náboženskými zásadami, na ktorých je založené islamské náboženstvo. Niektorí autori poznamenávajú, že aj výskyt prirodzeného práva a všetkých jeho koncepcií, má charakter a na základe vývoja ľudskej spoločnosti aj malo charakter teologického prirodzeného práva. „*Teleologické prirodzené*

¹⁰ Bližšie pozri: BRÖSTL, A a kol. Teória práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN: 978 – 80-7380-425-1. s.16.

právo odkazuje právny poriadok každého štátu na spätosť práva a morálky, ktorá je nepopierateľná a nevyvrátiteľná. Právo je hodnotovo viazané. Toto prirodzené právo po celý rad storočí povyšovalo základné hodnoty kresťanského mravného zákona na orientačné body pre tvorbu práva zo strany štátu. K týmto hodnotám patrí predovšetkým rovnaká dôstojnosť všetkých ľudí“.¹¹

Pre krajiny západného sveta zase tento vplyv nie je až taký viditeľný, no krajiny ako napr. Taliansko sa nevyhli prijímaniu zákonov či podzákonných aktov, ktorých impulzom bola existencia rozšíreného, kresťanského náboženstva. Či je vplyv náboženstva na kvalitatívnu stránku právneho systému dobrým alebo zlým, prínosným alebo kontraproduktívnym je zložité posudzovať. Ovplyvnenie právneho poriadku náboženstvom je sčasti ovplyvnené aj historickým vývojom a historickými (ne)náboženskými udalosťami na danom štátnom území. **Ak mala konkrétna forma a podoba náboženstva či religiozity významný vplyv na formovanie ľudského spoločenstva a základov jeho fungovania, potom môžeme s určitosťou tvrdiť, že náboženský vplyv sa zachová a pretrvá aj naďalej a bude tvoriť predpoklad formovania spoločnosti aj právneho poriadku.** V konkrétosti bude tento vplyv premietnutý legislatívnym procesom do obsahu právnej normy či ustanovenia ako základnej bunky právneho poriadku. S istotou však vieme tvrdiť, že náboženstvo aj bez jasného názorového či myšlienkového odlišenia jeho jednotlivých foriem obsahuje a disponuje myšlienkami či myšlienkovými líniami, ktoré môžu právny poriadok urobiť kvalitnejším. Na druhej strane je na mieste tvrdenie, že „**ateistická“ časť spoločnosti môže tieto dopady a vplyvy náboženstva na právny poriadok chápať negatívne.** Takýto stav môže v konečnom dôsledku zapríčiniť rozkol vnímania právneho poriadku ako normativistického systému na vnímanie právneho poriadku pozitívne, a negatívne. Kruh sa uzatvára pričom sa dostávame ku tvrdeniu, že **je úlohou normotvorcu, ako a v akej kvantitatívnej a kvalitatívnej podobe tieto náboženské zásady či vlastnosti spoločenstva do právneho poriadku zapracuje.** Ak sú potrebné a spoločnosťou chcené, žiadané a v konečnom dôsledku aj využívané, natíska sa do popredia tvrdenie, že náboženská majorita spoločnosti si zaradenie predmetných náboženských pravidiel či formulácií do platného právneho poriadku cestou nielen legislatívneho procesu presadila úspešne. Existenciu tohto náboženského vplyvu ochuteného požiadavkami bežnej spoločnosti, v ktorej sa tieto stali automatizovanými vieme potvrdiť viacerými skutočnosťami. Potvrďuje to napríklad fakt, že ústavy mnohých štátov sú založené na zinsitucionalizovaných pojmoch majúcich pôvod práve v náboženských textoch či spomenutých zásadách.

VI. LEGISLATÍVNY PROCES

Tak ako sme tvrdili v časti II. tohto príspevku, legislatívny proces je jedným z elementov, ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú regule správania sa danej spoločnosti – zákony. Legislatívny proces nám jasne ukazuje, že spomenutá kvalita právneho systému – zákonov je jednoznačne ovplyvnená obsahom legislatívneho návrhu konkrétneho zákona v počiatkových fázach procesu prijímania a formulovania obsahu zákona. Knapp podotýka, že v súvislosti s tvorbou zákonov sa musíme taktiež upriamiť na racionalitu tvorby právnych predpisov, pričom podotýka, že „*racionalita tvorby právnych predpisov má svoje kvantitatívne a kvalitatívne stránky.*“¹²

Po zhodnotení, či predmetná úprava potrebná je alebo nie, je potrebné, aby parlamentné výbory a v neposlednom rade aj samotný navrhovateľ disponoval kvalitným právnym či v počiatkovej fáze reálne potrebným myšlienkovým konštruktom, ktorý by mohol mať ambíciu stať sa v konečnej podobe kvalitným zákonom. Ak toto

¹¹ Ibid., s. 19

¹² KNAPP, V. a kol: Tvorba práva a její současné problémy. Praha, Linde Praha, 1998, ISBN: 80-7201-140-5, s.67 a nasl.

tvrdenie platiť nebude, je na mieste otázka, či by nemal byť zavedený do legislatívnej normotvorby mechanizmus, hovoriaci o jedinom možnom pôvodcovi návrhov zákonov – ministerstvách a ich legislatívnych sekciách či iných ústredných orgánoch štátnej správy, ktoré vedia v čo najväčšej možnej miere zohľadniť potreby toho ktorého spoločenského sektora. Poslanecké pripomienky či pozmeňujúce návrhy samozrejme nemôžu byť vylúčené, pretože ak by to tak bolo, spochybnila by sa podstata trojdelenia štátnej moci, o ktorej uvažovali takí myslitelia ako už spomenutí John Locke, Charles Louis de Secondat, barón de la Bréde et de Montesquieu. John Locke uvažoval o del'be moci v štáte na pozadí potreby korekcie neobmedzenosti štátnej moci a na základe úvah o spôsobe, ako možno predísť zneužitiu moci.¹³ Locke formuloval zistenia, pri ktorých vychádzal z existencie troch druhov moci v štáte, a to (i) zákonodarnej, ktorá má právo rozhodovať o tom, ako sa má použiť sila štátu na zachovanie spoločenstva a jeho členov“, (ii) výkonnú moc, ktorá v Lockovej filozofii zahŕňa aj súdnu moc, a (iii) federatívnu moc, ako moc vojny a mieru, zväzkov a spolkov a všetkých zmlúv so všetkými osobami a spoločenstvami mimo štátu.

Montesquieu, v nadväznosti na uvedené, hoc inšpiráciou Locka sa Montesquieu netají¹⁴, rozlišuje v každom štáte tri druhy moci: zákonodarnú moc, výkonnú moc, a tretiu moc, ktorou postihuje zločiny nazýva Montesquieu mocou súdnou. Spochybnený by bol samozrejme aj inštitút nepriamej demokracie reprezentujúci poslancov ako priamych zástupcov občanov. V súvislosti s legislatívnym procesom sa dá logicky uvažovať aj o inštitúte priamej demokracie, kde radíme napr. ľudové hlasovanie alebo referendum, kde je ľud ako celok činný a dokáže touto formou ovplyvňovať a splupôsobiť pri tvorbe štátnej vôle. V podmienkach dneška sa však s týmto spôsobom prijímania zákonov nie je možné stotožniť, nakoľko by bolo nesmierne problematické uchopiť legislatívny proces týmto spôsobom. Obávame sa, že ľud ako celok v dnešnej dobe už nie je schopný posúdiť potrebnosť, obsah, presah a dopad prijímaných prameňov práva.

Kriticky však musíme podotknúť, že zvlášť **s prihliadnutím na problematiku partokracie a pod váhou praktických skúseností sa k zohľadňovaniu pripomienok ku navrhovaným zneniam zákonov mnohokrát nepristúpi.** Za negatívne môže byť považované, že ostatná **verejnosť tak ostáva mimo reálnej možnosti ovplyvňovať legislatívny proces, čo je prejavom nanajvýš kontraproduktívnym a zlým.** Pri prijímaní zákonov by mala vládnuť spoločenská zhoda v čo najväčšej možnej miere, pričom inštitúty možností pripomienkovať konkrétny návrh zákona ako aj celkový legislatívny proces by nemali byť zatlačané do úzadia a nemali by sa stávať inštitútom bezpredmetným. Aj napriek uvedenému sa tak mnohokrát v poslednom období v podmienkach Slovenskej republiky bohužiaľ stalo, čo považujeme za momentálne najzásadnejší problém legislatívneho procesu majúci dopad v možnosti uzurpovania štátnej moci do rúk politickej ekipy. Takýto stav je stavom nechceným. **Partokracia v súvislosti s uvedenou praxou sa stáva aj na tomto mieste nebezpečným nástrojom presadzovania konkrétnej politickej vôle.**

V podmienkach dneška je vplyv europeizácie právnych poriadkov teritoriálne patriacich do oblasti Európy a teda Európskej únie značný, pričom tieto sú vo veľkej miere ovplyvnené práve existenciou európskeho práva, nariadení, smerníc a iných foriem existencie európskeho práva. Je potrebným predovšetkým uvedomenie si faktu, že lokálne potreby toho ktorého regiónu – absurdne vzaté, tej ktorej spoločenskej oblasti sú do veľkej miery zatlačané do úzadia práve spomenutou europeizáciou právnych systémov krajín Európskej únie. Či je to na škodu, ale naopak prínosom necháme na zhodnotenie každého konkrétneho subjektu zvlášť. Subjektívne však sme presvedčení, že absolutizovanie vplyvu európskeho právneho systému ako „tvoriaceho sa celku“, tým pádom právnej „kontroly“ národných poriadkov a absurdne

¹³ Bližšie pozri: BRÖSTL, A.: Frontisterion. Bratislava: Kaligram, 2009, ISBN: 978 – 80-8101-179-5, s.133.

¹⁴ Bližšie pozri: BRÖSTL, A.: Frontisterion. Bratislava: Kaligram, 2009, ISBN: 978 – 80-8101-179-5, s.139 a nasl.

povedané centralizovanému rozhodovaniu o kvalitatívnych požiadavkách na jednotlivé právne systémy nie je cesta dobrá. Možno historický návrat do diela „O duchu zákonov“, autorom ktorého je Charles-Louis Montesquieu, v ktorom jeho tézy o zákonoch vyústili do jednoduchej, no podstatnej konštatácie, vyjadri v lepšej forme náš postoj: „*zákony musia byť tak vhodne prispôbené národu, pre ktorý sú vytvorené, že len skutočne náhodou môžu zákony jedného národa vyhovovať zákonom druhého národa, musia sa zhodovať s povahou a princípom vlády, ktorá je ustanovená, alebo ktorá sa má ustanoviť ... musia zodpovedať fyzickej povahe krajiny ... kvalite pôdy ... polohe pôdy ... spôsobu života ...*“¹⁵

Či je táto jeho myšlienka „európskou legislatívotvorbou“, judikatizáciou európskeho práva a v neposlednom rade nadradenosťou európskeho „práva“ v rozsahu jeho základných prameňov národným právnym systémom uskutočniteľná alebo nie, necháme na posúdenie individuálneho čitateľa, laika, akademika, vedca či inej osoby. Osobne však zdvíhame ruku a hlasujeme za negatívnu odpoveď.

Legislatívne procesy jednotlivých krajín sa v podstatných črtách líšia nielen procesne, ale dokonca i kvalitatívne. Tvrdenie, že jednotlivé štádiá tohto procesu, jednotlivé výbory parlamentov v prípade parlamentných demokracií, či samotní navrhovatelia zákonov v značnej miere formujú novovznikajúci zákon je namieste. Netreba však zabúdať na skutočnosť, že prijatiu dobrého, kvalitného a potrebného zákona by mala predchádzať spomínaná širokospoločenská diskusia či už na úrovni štátnych orgánov, zástupcov súkromného sektora, vedeckej či akademickej verejnosti. **Dôležitým je aj skutočnosť, ako jednotliví zákonodarcovia dokážu zhodnotiť východiská teoretickej ale i praktickej oblasti, ako dokážu zabezpečiť spoločenskú debatu a zapracovať jednotlivé pripomienky týchto do samotného znenia zákona či iného legislatívneho aktu.** Vo svete sa vývoj tejto oblasti ubral doslova a do písmena tak ďaleko, že tieto sa usporadúvajú dokonca formou „Conference Call“ zložených z niekoľko stoviek subjektov. Špičku v spomenutej oblasti síce tvoria subjekty súkromného sektora, ako napríklad UEFA (The Union of European Football Associations), FIFA (Fédération Internationale de Football Association), NHL (National hockey league) a pod. Vo svete existujúce metódy zvyšovania kvality legislatívneho procesu a v poslednom rade samotného zákonného znenia predmetného zákona by nemali byť vzdialené ani Slovenskej republike, zákonodarnej moci či konkrétnym orgánom, ktoré za prijímanie spomenutých zákonov nesú právnu, ale aj spoločenskú zodpovednosť. Treba si uvedomiť že práve ich existencia a samotná účasť spomenutých subjektov na tvorbe zákonov v konečnom dôsledku zvýši ich snahu o dodržiavanie platného právneho poriadku, keďže sa na jeho tvorbe efektívne podieľali.

Bez snahy o dodržiavanie zákonov či iných právne relevantných prameňov práva by akákoľvek existencia zákonných mantinelov bola zbytočná.¹⁶ „Začarovaný kruh“ tvorby a dodržiavania práva má mnoho rozmerov, pričom je nesmierne dôležité, aby sa ako koherentný celok vzájomne dopĺňal, ovplyvňoval, vzájomne spolupracoval a nebol si vo vzájomnom obsahovom, spoločenskom či inom protiklade.

Dodajme, že v súvislosti s legislatívnym procesom a prijatím konkrétneho zákona súvisí dôvera v právny poriadok, no aj zveličene – podľa nášho názoru negatívny jav – preceňovanie práva. Ide o skutočnosť, kedy je predstava spoločnosti formulovaná do podoby, že vydaním právnej normy automaticky dôjde k úprave a zmene spoločenských vzťahov, čím okrem iného dôjde k naplneniu cieľa právnej normy. Takéto vnímanie výsledkov legislatívneho procesu vyžaduje podstatné poznanie faktických vzťahov spoločnosti, právnych a mimoprávných vzťahov. Nie je tajomstvom, že „*cieľom právnej regulácie vyjadrenej v jejím obsahu*

¹⁵ Bližšie pozri: MONTESQUIEU, Ch.: O duchu zákonů. Praha: Vydavatelství: Aleš Čeněk, 2003, s. 366, ISBN: 8086473309.

¹⁶ Bližšie pozri: ČOLLÁK, J.: (Ne)Vyhráva právo nad skutočnosťou?; in: Justičná revue, č.8-9/12, s. 1084-1105.

*a predmete (právnej normy, pozn.aut.) majú byť v súlade s objektívnymi potrebami a obecnými záujmami, majú rešpektovať súčasnú realitu, podmienky a možnosti pôsobenia právnej regulácie.*¹⁷ Kriticky zhodnotíme, že uvedené sa legislatívnym procesom zákonodarcovi nie vždy podarí.

VII. SÚDNY SYSTÉM

Ak zákonodarca adresuje zákonmi subjektom práva práva a povinnosti, pričom právny poriadok ako celok je popri primárnom celi adresovať subjektom práva konkrétne práva a povinnosti sekundárne spojený s inštitútom vynútiteľnosti práva a právnou istotou, potom súdny systém nadobúda nesmirne významné postavenie. To, **akou inštitucionálnou formou a organizačnou štruktúrou sú súdne systémy jednotlivých štátov vytvorené, je logicky ponechané na autonómiu úpravy samotných štátov.** Na svete neexistuje jednotný model organizácie či fungovania súdneho systému, aj keď jeho podobnosti či paralely by sme pri komparácií typov týchto systémov jednotlivých štátov s istotou našli. Na hore uvedené má vplyv taktiež forma právneho poriadku samotného, či už je to kontinentálne právo – teda písané, alebo angloamerický právny systém založený na systéme nepísaného práva - teda precedensov.

Kriticky, pod vplyvom praktických skúseností musíme poznamenať, že súdna moc ako jedna z troch rozhodujúcich v každom štátnom zriadení je neustále pod tlakom či už verejnosti, alebo moci výkonnej. Deje sa to formou zisťovania jej kvalitatívneho výkonu či kvality rozhodovania. Práve v tomto obojstranne sa podmieňujúcom vzťahu zohráva dôležitú úlohu partokracia, či jej konkrétna aktivita - **extenzia moci výkonnej do moci súdnej.** S uvedenou snahou či činnosťou sú spojené mnohé negatívne vplyvy majúce potenciál ovplyvňovať samotné fungovanie súdnej moci, ktorá garantuje dodržiavanie práv či povinností ich adresátmi, pričom taktiež sankcionuje porušovanie právneho predpisu. Mechanizmy na zabezpečenie nezávislosti súdnej moci existujú a sú mnohopočetné, je už len na jednotlivých štátoch, ktorým z týchto systémov priznajú inštitucionálnu podobu a zavedú ich do platného právneho systému. Je na mieste spomenúť napríklad odmeňovanie sudcov, morálne požiadavky kladené na výber sudcov, samotná systematika výberu sudcov, forma a systém samosprávy súdov či sudcovská morálka, ktorá závisí od jednotlivých osôb sudcov a celkovo od morálnych požiadaviek samotného sudcovského stavu na jeho jednotlivých členov.

Vzťah právny poriadok a súdny systém nachádza uplatnenie hlavne pri základnom práve adresáta práva - pri práve na súdnu ochranu a spravodlivý proces, ktorý je v podmienkach Slovenskej republiky garantovaný Ústavou Slovenskej republiky¹⁸, ako aj Chartou základných práv Európskej únie¹⁹, a taktiež Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Uvedené podčiarkuje krásny výrok Tuláčka, ktorý hovorí, že (napr., pozn.aut.) „*u trestného súdu ide o veľa, i o život.*“²⁰

¹⁷ ŠÍN, Z.: Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika. 1.vydání, Praha: C.H. Beck, 2003,207s., str.37.

¹⁸ Siedmy oddiel, PRÁVO NA SÚDNU A INÚ PRÁVNÚ OCHRANU, Čl.46: (1) Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Odsek 2: Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takehoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd. Odsek 3:Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Odsek 4: Podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.

¹⁹ 2007/C 303/01; Čl.47 - 50 Charty, hlava VI: Spravodlivosť.

²⁰ TULÁČEK, J.: Meč a váhy, O práva a jeho dlhou histórii, 2. Vydání. Liberec: Technická universita v Liberci, Nakladatelství Tuláček, 2010, s.59.

Tento vzťah sa dostáva k slovu v prípade narušenia právne konformného stavu hovoriaceho o narušení či už relatívnych alebo absolútnych práv jednotlivých osôb. Ak sa osoby konkrétneho právneho vzťahu majúceho základ na jednej strane v zmluvnej slobode, a na strane druhej v právach a povinnostiach vznikajúcich pre konkrétne subjekty ex lege nedokážu dobrovoľne dohodnúť na jeho náprave či plnení vyplývajúcom z predmetného vzťahu mimosúdne, riešenie ponúka práve spomínané právo na súdnu ochranu a spravodlivý súdny proces. Strany konkrétneho už existujúceho sporu sa obrátia sa na inštitúciu súdu ako predstaviteľa verejnej moci s požiadavkou na rozhodnutie vo veci samej. **Či sa jednotlivý žalobca práva domôže alebo či spravodlivosti bude učinené zadost' je otázne a diskutabilné s prihliadnutím na subjektívnosť vnímania tejto kategórie. Požiadavka na to, že zákonný sudca rozhodne na základe platného zákona je však stále platná, pričom práve kategória zákonnosti nadobudne opodstatnenie.** Tejto téme je samozrejme imanentné v praxi často sa vyskytujúce tzv. „sudcovské právo“, „sudcovská právotvorba“ – teda právne konštrukcie, ktoré sú mentálnym a myšlienkovým produktom sudcov ako výsledok aplikácie a výkladu obsahu právnych noriem na prípady in concreto. Uvedený sudcovský aktivizmus je na druhej strane prejavom nedostatočnej úpravy spoločenských vzťahov samotným právnym poriadkom, či prejavom tzv. *medzier v práve*, ktoré by bez existencie výkladu práva a jeho metodológie len málokrát viedli k vyriešeniu konkrétneho sporu. Je viac ako samozrejmé, že spomenutý aktivizmus potrebný je, avšak dá sa prirodzene hovoriť aj o jej negatívnych vplyvoch. **Máme za to, že sudcovská právotvorba je pozitívnym znakom existencie súdov a práce sudcov, pokiaľ táto neprerastá do stavu výkladových protirečení obsahov zákonov, či dokonca do stavu výkladu a aplikácie zákonov vyúsťujúcich do stavu contra legem.**

Požiadavka právneho poriadku v žiadnom období formovania ľudskej spoločnosti neznela: „právo musí a má upraviť všetky spoločenské vzťahy“. Ak by predošlé tvrdenie bolo aktuálne a vyžadované, jeho logickým vyústením by sa stalo tvrdenie, že už obyčajné bytie je výkonom práva a každá skutočnosť ovplyvňovaná ľudskou činnosťou či nečinnosťou je prejavom existencie jej úpravy právnym poriadkom. S načrtnutým myšlienkovým konštruktom sa subjektívne nevieme a nemôžeme súhlasne stotožniť.

Záverom kriticky poznamenajme, že vyššie spomenutý vzťah vplyvu partokracie na fungovanie súdnej moci sa stáva aj v podmienkach Slovenskej republiky čoraz viac aktuálny. Súdny systém disponujúci rozsiahlymi právomocami plynúcimi mu práve z podstaty históriou vydobytého trojdelenia štátnej moci zveril veľkú časť z nich napr. Súdnej rade²¹, ktorej zloženie sa zakladá na širokospoločenských nomináciách kandidátov majúcich záujem pôsobiť v nej. **Práve pomer kandidátnych nominácií v nej bude určovať jej charakter, charakter opatrení, ktoré prijme, vlastnosti smerovania či riadenia celého súdneho systému.** Spomenutá partokracia, jej vplyv a v neposlednom rade mocenské súperenie o ovládnutie tohto orgánu cestou prijímania konkrétnych zákonov upravujúcich práve možnosť nominácií odborníkov do nej v nerovnovážnom pomere medzi Národnú radu Slovenskej republiky, Vládu Slovenskej republiky a Prezidenta Slovenskej republiky sa na škodu veci môže stávať prejavom spoločenskej, právnej a politickej kultúry, ktorú si objektívne a nestranné stojaci subjekt majúci záujem na nezávislom fungovaní súdnej moci nemôže priať ani v najmenšej možnej miere. Otázka znie: „Bol by takýto postup pre skvalitnenie súdneho systému prospešný? Obávame sa, že odpoveď bude mať značne zápornú charakteristiku.“

²¹ Jej postavenie, právomoci, zloženie ako aj ďalšie čiastkové otázky upravuje zákon č.185/2002 Z.z. o Súdnej rade Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení.

VIII. VÔĽA DODRŽIAVAŤ PRÁVNÝ PORIADOK

Prepojenosť medzi zákonne stanovenými právami a ich dodržiavaním natíska do popredia podľa nášho názoru ďalšiu významnú spojitosť v podobe vôle adresátov práva dodržiavať právny poriadok ako celok. Knapp uvádza, že „*právna norma môže pôsobiť len vtedy, pokiaľ jej adresát má voľbu chovať sa podľa nej, resp. dosiahnuť výsledok ňou požadovaný, alebo nechovať sa podľa nej, resp. taký výsledok nedosiahnuť, inak povedané, či má možnosť sa rozhodnúť, či právnou normu poslúchne, alebo ju poruší.*“²² Táto téma a okruh súvisiacich otázok má ďalekosiahle výsledky a presahy, ktoré zohľadňujú jednotlivé prístupy uvažujúce o vôli adresátov práva dodržiavať platný právny poriadok. Názory akademickej spisby sa pri tejto problematike rozchádzajú, pričom v komplexe a koncepcne sme sa touto témou zaoberali už v inom publikovanom príspevku.

Či bude konkrétne ustanovenie právneho poriadku subjektom práva dodržané alebo nie nezávisí len od faktu jeho existencie, alebo vôle dodržiavať právny poriadok. K spomenutým skutočnostiam pristupuje podľa nášho názoru aj ďalšia skutočnosť, a tou je fakticita, teda to, čo sa skutočne medzi adresátmi právnej normy deje. Je podstatné podotknúť na hranice a medze pôsobenia práva, pričom Šín pojednáva o psychologických hraniciach, kde sa do popredia dostávajú rozporné motivácie a záujmy, doposiaľ prežívajúce alebo prevládajúce názory a postoje.²³ Vsúvislosti s dodržiavaním právneho poriadku, právnej normy úzko súvisia aj záruky zákonnosti. Právna teória tieto skúma v rozsahu právnych záruk zákonnosti (napr. štátne donútenie), ale aj mimoprávných záruk zákonnosti (materiálne, politické, kultúrne, náboženské, duchovné a pod.). To, ktoré z nich dosahujú vyššiu mieru donútenia jednotlivca správať sa v súlade s právom závisí od vývoja toho – ktorého spoločenského zriadenia.

Príkladmo, aj napriek tomu, že právny poriadok vo svojom obsahu ustanovuje, že zmluvné dojednanie sa musí dodržiavať a ak dôjde k jeho porušeniu, subjekt je za toto porušenie zodpovedný si myslíme, že o tom, či sa subjekt zachová a svoje správanie prispôbi zneniu zmluvného dojednania alebo zákonného príkazu ovplyvňuje jeho celkový aktuálny status, mentálne pozadie, možnosti, finančná situácia a mnoho ďalšieho. Právo pôsobí na ľudskú vôľu cez ľudskú vôľu, je to psychologický aspekt/ mechanizmus pôsobenia práva.²⁴

Krátkym príkladom potvrdzujúc už napísané uvedieme, že to, či si dlžník voči veriteľovi splní svoju zmluvnú povinnosť vrátiť pôžičkou poskytnuté finančné plnenie vo vynegovanej dobe, vo vynegovanej výške spolu s úrokmi (prirodzene, tieto nemusia byť dohodnuté a platia pre nich určité zákonné limity) vo veľkej miere závisí práve od zmluvnej a zákonnej úpravy zodpovednosti dlžníka za porušenie zmluvy, či jeho vedomosti o tejto úprave. ***Vo veľkej miere, no druhým dychom dodávame, že nie úplne.*** Zastávame postoj hovoriaci o tom, že konanie subjektu v súlade so zmluvou či zákonom, alebo práve opačné konanie ovplyvňuje práve faktická/ skutková okolnosť, či dlžník predmetné plnenie splniť môže/ chce, alebo naopak splniť nemôže / nechce. ***Mylné predstavy o práve ako všemohúcom vládcovi spoločenských vzťahov nie sú a súčasne ani nemôžu byť normatívnou a nenormatívnou cestou absolutizované.*** Spomenuté len podčiarkuje snahu vyjadriť dôležitosť fakticity, ktorá ako množina možných skutočností konkuruje právnomu systému v sile ovplyvňovať spoločenské vzťahy. Aj keď je mnoho príkazov v platnom právnom poriadku právnym príkazom, jeho uplatnenie je závislé od vôle konkrétneho subjektu práva. Mutatis mutandis, Bröstl uvádza, že „*ľudské správanie upravujú viaceré druhy pravidiel. Podľa pravidiel slušnosti platí, že na pozdrav treba odpovedať. Inú povahu má morálny príkaz neklamať iným alebo pomôcť priateľovi v núdzi. Niečo iné je zasa príkaz*

²² KNAPP, V.: Teórie práva. 1. vydanie, Praha: C.H. Beck, 1995, ISBN: 80-7179-028-1. str.37.

²³ ŠÍN, Z.: Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2003, 207s., str.40.

²⁴ Ibid, str.36.

zaplatiť kúpnu cenu za tovar ktorý kupujeme. Len tretí spomedzi uvedených príkazov je právnym príkazom. Aj na prvý pohľad, bez hlbokého skúmania, uvedené normy vieme od seba odlišiť. Neslušnému vrstevníkovi sa dá vyhnúť, klamárom a zlým priateľom možno opovrhovať. Nezaplatenia kúpnej ceny nemá za následok to, že predávajúci sa skupujúcim prestane rozprávať, ale to, že zažaluje kupujúceho na zaplatenie kúpnej ceny tovaru na súde.²⁵ Na tomto mieste však vzhľadom na v tomto bode uvádzané myšlienkové konštrukty tvrdíme, že aj v treťom prípade je podstatnou vôľa, teda to, čo subjekt v prípade in concreto urobí.

Fakticita podfarbená mentálnym pozadím, cieľmi, potrebami a pohnútkami subjektu práva ovplyvňuje jeho konanie a má dopad na jeho konkrétne právne, či mimoprávne konanie ktoré nadobúda charakter kladnej alebo zápornej konzekvencie vo vzťahu k vymoženiu svojho konkrétneho práva. Vo vzťahu k normám, ktoré zakladajú právo uplatniteľné súdnou cestou Brösl hovorí o „normách, ktoré predstavujú zaručené právo.“²⁶ V prípade takéhoto „nechcenia obhajoby vlastných práva, v prepojení na dogmatické myšlienky Otta Weingergera o nutnosti boja za právo²⁷ (či ich plnenia, pozn.aut.)“ ostáva aktuálnym a existujúcim bezprávie, teda právne závadný stav.

Preto by sme v ďalších obdobiach vývoja našej spoločnosti mali dbať na to, aby si každý jednotlivec spoločnosti právo ako najdôležitejší normativistický systém ctil, vážil, a aby sa v čo najväčšej možnej miere snažil uprednostniť to konkrétne správanie, ktoré s jeho ustanoveniami bude v súlade. Musíme si uvedomiť, že v právnej spisbe ale aj de facto poznáme konania, ktoré sú právne irelevantné, no v tieto v podstatnej miere vedia ovplyvňovať medziľudské vzťahy, či všeobecné nálady subjektov spoločnosti. Koniec koncov, vždy je aktuálnym tvrdenie, že správanie ľudí je právne významné iba vtedy, ak si ho všíma právnny poriadok. Podčiarkuje to aj Luby, ktorý uvádza, že „správania ľudí s právnymi úkonmi len vtedy a natolko, keď a nakolko ich za také uznáva právnny poriadok; inak sú právne bezvýznamné: tak najmä nemajú právnu relevanciu úkony tzv. spoločenských úsluh alebo akty spoločenskej slušnosti.“²⁸

Ak by tak učinil každý jednotlivec každej spoločensko – ekonomickej formácie bez ohľadu na výskyt faktických skutočností, o ktorých sa snažil referovať táto časť príspevku. **V opačnom prípade sa ľudskému spoločenstvu môže stať, že sa jednotlivci práve pod vplyvom spomenutých faktických skutočností budú na právny poriadok dívať iba ako na nefunkčný normativistický balast.** Tento stav by následne mal potenciál vyústiť do vzniku či existencie hodnotovej, ľudskej, vzťahovej, spoločenskej či ekonomickej anarchie. Nie nadarmo sa hovorí, že práve ľudské správanie je tým elementom, ktorý robí z litery zákona funkčný a prínosný, spoločenské vzťahy pozitívne ovplyvňujúci systém.

IX. EURÓPSKA ÚNIA – „JUDIKATIZOVANIE“ (UŽ NE)PÍSANÉHO PRÁVNEHO PORIADKU?:

Slovenská republika sa v priebehu roka 2004 stala riadnym členom Európskej únie. S dávkou „proeurópskeho“ zmýšľania uveďme, že je viac ako jasné, že **postupom času sa právne poriadky jednotlivých členských štátov musia svojím obsahom jednotlivo, a jednak ako celok stále viac a viac dostávať do akéhosi „rovnovážneho stavu“, v ktorom si navzájom nebudú odporovať, protirečiť či obsahovo sa vylučovať.** Opak by znamenal

²⁵ BRÖSTL, A. a kol. Teória práva. Plzeň: Aleš Čenek, 2013, ISBN: 978-80-7380-425-1, s.24.

²⁶ Ibid.

²⁷ WEINBERGER, O.: Inštitucionalizmus, Nová teória konania, práva a demokracie, Bratislava: Kalligram, 2010, ISBN: 9788081012600, s. 392.

²⁸ LUBY, Š.: Výber z diela a myšlienok, Via iuris aurea. Bratislava: IURA EDITION, 1998, ISBN 80 – 88715-31-8, s. 146.

začiatok akéhosi právne nekonformného stavu hovoriaceho na jednej strane o snahe zjednotiť európsky kontinent (aj) v rozmere právneho poriadku, a na druhej strane existenciou stále viac a viac diferentných právnych poriadkov jednotlivých členských štátov Európskej únie. Je viac ako zrejmé, že to, čo doteraz (v čase pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie) činili medzinárodné zmluvy, nahrádzajú postupne nariadenia a smernice, ktoré jednotlivým svojím členským štátom diktujú požiadavky na zmeny či úpravu svojich právnych poriadkov. Europeizácia právnych odvetví členských štátov sa prejavuje predovšetkým v už uvedenej snahe o kompaktnosť a jednotnosť právnych úprav národných poriadkov. Druhá rovina „europeizácie“ hovorí o **stále väčšom zavádzaní významu judikátov Súdneho dvora Európskej únie, ich používaní pri výklade obsahu národných právnych poriadkov, pri náuke o metodológii práva ako celku, pri rozhodovaní konkrétnych sporov vnútroštátnymi súdmi** pod prizmou princípu prednosti práva Európskej únie pred národnými zákonmi.

Tieto jednotlivé súdne rozhodnutia spomenutého súdu sa stávajú akýmisi dogmami, ktoré sa citujú, používajú a z ich obsahu sa právnou praxou robí nástroj presadzovania právnych názorov Súdneho dvora Európskej únie, ktorými tento rieši konkrétne spory a prípady. **Súdny dvor pritom z titulu členstva Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska disponuje oprávnením používať pri verifikácii svojich právnych výsledkov aplikácie práva na konkrétny prípad tak prvky kontinentálneho – písaného práva, ako aj prvky angloamerického – nepísaného práva.** Týmto spôsobom a možnosťou rozhodovania sa do právnych viet riešenia konkrétneho rozhodnutia Súdneho dvora môžu dostať inštitúty, princípy a zásady, ktoré konkrétnym vnútroštátnym právnym poriadkom krajín písaného práva nie sú príbuzné a tieto ich nepoznajú. Mnohokrát sa rozhodnutia Súdneho dvora, Európskej komisie či iných orgánov Európskej únie môžu dostať do obsahového, právneho či logického rozporu s platným právnym stavom toho ktorého členského štátu, čo v konečnom dôsledku vedie k minimalizácii „právnej istoty“ adresátov práva, ako aj právnej histórie štátu. Právna prax pozná prípady, kedy sa v jednotlivých nielen občianskych súdnych konaniach odkazuje na rozhodnutie Súdneho dvora, pričom vnútroštátny sudca stojí pred dilemou: akceptovať rozhodnutia spomenutých orgánov čo do právneho posúdenia a právneho názoru, alebo aplikovať národné právo v celej svojej šírke, obsahu a jedinečnosti.

Máme za to, že všeobecná europeizácia právneho systému, a jeho v podstatnej časti „judikatizácia“, ktorá je prejavom vôle pretláčať proeurópske smerovanie, názorové platformy, rozhodnutia a právne názory či postoje Súdneho dvora nie sú dobrým fenoménom, pričom prílišný aktivizmus v spomenutej oblasti môže postupom času vyvolať značnú rozporupnosť medzi rozhodnutiami Súdneho dvora a znením, obsahom, formou a účelom národných poriadkov a to aj pod váhou princípu prednosti práva EU. Či sa pôvodná myšlienka zjednotenia právnych poriadkov, mimo pracovných - akademických iniciatív²⁹ aj súdnou cestou naplní alebo nie dnes nevieme, toho času však na nastolenú odpoveď odpovedáme skôr negatívnejšou odpoveďou.

Takáto snaha nie je podľa nášho názoru správna, keďže už historicky starší právní myslitelia tvrdili, že zákonodarstvo štátu má zohľadňovať jeho geografické, spoločenské, ekonomické a iné osobitosti, čo je v úplnom obsahovom aj logickom protiklade k snahám o zjednotenia právneho poriadku, súdneho systému a doktrín rozhodovania sporov v práve. Samozrejme, že uvedený fakt má aj iné, sekundárne dopady, kedy sa napríklad súčasťou

²⁹ Poznáme prípady pracovných skupín, ktoré sa snažia napr. dospieť k vypracovaniu spoločného európskeho občianskeho zákonníka. Bižšie pozri: Draft common frame of reference, 2009.

jedného právneho poriadku môžu stať inštitúty či právne princípy, ktoré tento nepozná a ktoré v súvislosti s ním ani nevedia nájsť logickú, obsahovú, právnu či systematickú súvislosť.³⁰

X. NAMIESTO ZÁVERU:

Krátke, z hľadiska metód deduktívne zamyslenie sa nad skutočnosťami ovplyvňujúcimi obsah, rozsah, štruktúru, systematiku a kvalitu právneho poriadku ako najdôležitejšieho normatívneho systému dnešnej spoločnosti načrtol stručnú predstavu autora o množine týchto vzájomne podmieňujúcich sa skutočností. Jednotlivé rozbor a postoje, formulácie či myšlienky konkrétnych čiastkových elementov mali poskytnúť stručný prehľad o fenoménoch formujúcich, ovplyvňujúcich a determinujúcich konkrétne znenie právneho poriadku, jeho ustanovení a v konečnom štádiu aj jeho pôsobenia v rámci interpersonálnych vzťahov. Cieľom autorovho záujmu bolo zamerať sa v komplexe na oblasti spoločenského, právneho „života“, ktoré formujú vývoj a obsah právneho poriadku.

Východiskami pre autorove konštatácie a skúmanie boli predovšetkým súhrnné poznatky o podstate a fungovaní právneho poriadku. Za zrodom konkrétneho práva či povinnosti, ktoré adresuje zákonodarca adresátovi práva stojí legislatívny proces. Tento je ovplyvnený niektorými špecifickými vzťahmi a statusom zákonodarcu, ktorý pod prizmou svojej príslušnosti ku konkrétnemu štátnemu zriadeniu musí pri jeho aktivovaní vnímať mnohé, štátu vlastné záväzky. V podmienkach Slovenskej republiky je týmto záväzkom predovšetkým príslušnosť k Európskej únii, ktorá kladie na zákonodarstvá členských štátov isté, minimálne kvalitatívne požiadavky. Tieto sa v prirodzenom súboji o vplyv nad právom dostávajú do rozporu s tradíciami, zvykmi, zásadami či princípmi, ktoré formovali právny poriadok ešte pred existenciou európskych požiadaviek. V nastolenom rozsahu si myslíme, že v nasledujúcom období bude v národnom meradle potrebné pristúpiť k úvahám o možnosti rozhodnutia sa, ktoré európske predpisy budú, a v akom rozsahu či obsahu zapracované do zákonných predpisov. Ide predsa o otázku suverenity štátnej moci, v kvalitatívne vyšpecifikovanom priestore legislatívneho procesu.

Do množiny elementov ovplyvňujúcich kvalitu a obsah právneho poriadku vstupuje taktiež náboženský, kultúrny či sociálny charakter spoločenského zriadenia, ktorému je adresovaný právny poriadok. Táto skutočnosť zas vytvára prepojenie medzi mimoprávnymi zárukami zákonnosti, ktoré sú v procese snahy o právne súladné sa správanie adresátov práva v niektorých častiach sveta zásadnejšie a efektívnejšie, ako právo samotné.

Príspevok predkladá miestami subjektívizované myšlienkové konštrukcie a z nich plynúce východiská, no v neposlednom rade sa pokúša predostrieť akúsi koreláciu vzťahov či podstát, ktoré formujú každodenné správanie sa všetkých nás, veľakrát i bez uvedomenia si ich existencie či funkcií. Právny poriadok, spoločensko-ekonomické zriadenia, adresát práva a jeho správanie sa vytvára predpoklad pre sumarizovanie statusu, postavenia a úloh právneho poriadku.

Právny poriadok je síce de facto samostatný, nezávislý a čiastočne autonómny fenomén, avšak na jeho začiatku, pri jeho zrode ako aj v procese jeho života stáli a stoja ľudia ako základné bunky ktoréhokoľvek spoločenského zriadenia. Vzájomná koexistencia a vzťah založený na pozitívnom pôsobení oboch týchto prvkov je podľa nášho názoru tým povestným cieľom, ktorému by malo byť učené zadost' v každom momente jeho existencie. Stanovovanie práv a povinností by malo byť vo vzájomnej rovnováhe, majúcej základ v právnej istote a dôvere adresátov práva v právny poriadok. Inak sa môže stať, že vôľa dodržiavať právny poriadok prepadne do negatívneho pomeru, a existencia práv a povinností

³⁰ Bližšie pozri: Jan Tryzna, *Právní principy a právní argumentace, K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*, Auditorium, Praha 2010, s. 194 a nasl.

nebude schopná – právny poriadok nebude schopný korigovať správanie sa jednotlivcov, aj to aj pri uvedení si dôležitosti a efektivity súdnej moci ako moci, ktorá garantuje dodržiavanie zákonov, či vynutiteľnosť práva.

Vývoj spoločnosti a tým aj vývoj právneho poriadku ukazuje, že tento musí byť schopný reagovať na zmeny, ktoré sa v správaní adresátov práva odohrávajú. Musí byť schopný ich korigovať, meniť do štátom želateľnej podoby a musí byť schopný svojím obsahom formovať a zachytávať nové spôsoby správania sa adresátov práva. To všetko však musí zákonodarca zvládnuť takými legislatívnymi zmenami, ktoré nenarušia právnu istotu, dôveru v právo, koherentnosť právneho poriadku. Vyslovujeme názor, že táto úloha zákonodarcu nadobudne v nasledujúcom období zásadnú pozíciu. Nevylučujeme ani možnosť, že právny poriadok bude musieť na vývoj spoločenských – právnych vzťahov zareagovať novými, kvalitatívne prepracovanými právnymi inštitútmi, ktoré budú sa budú v súhrne považované za efektívne právne inštrumentárium korigujúce správanie sa subejtov práva.

Kvantita právnych predpisov by mala byť v nasledujúcom období nahrádzaná ich kvalitou, s možným návratom k legislatívnym technikám minulých období, kde si základné pravidlá formulované v právnych normách nevyžadovali nespočetné množstvo výnimiek. K tomuto stavu môže v nasledujúcom období samozrejme prispieť súdny systém, ktorý sudcovským aktivizmom doplní právny poriadok, či vyplní tzv. medzery v práve spôsobom, ktorý bude spomínanú koherentnosť právneho poriadku umocňovať, nie naopak – oslabovať.

Autorom vyslovené želanie, aby právo dokázalo ovplyvňovať spoločenské vzťahy najmä v pozitívnom slova zmysle snáď nájde miesto pre svoju existenciu v každom momente existencie dnešnej, ale aj budúcej občianskej spoločnosti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

právny poriadok, obsah právneho poriadku, vývoj, determinanty, spoločnosť

KEY WORDS

legal order, content of legal order, development, determinants, society

BIBLIOGRAFIA

1. BRÖSTL, A. a kol.: Teória práva, Plzeň: Aleš Čenek, 2013, ISBN: 978-80-7380-425-1., s. 199.
2. BRÖSTL, A.: Frontisterion. Bratislava: Kaligram, 2009, ISBN: 978 – 80-8101-179-5
3. BRÖSTL, A., DOBROVIČOVÁ, G., - KANÁRIK, I.; *Základy štátovedy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2007, ISBN: 978-80-7097-679-1.
4. ČOLLÁK, J.: (Ne)Vyhráva právo nad skutočnosťou?; in: *Justičná revue*, č.8-9/12, s 1084-1105.
5. KLOKOČKA, V.: *Ústavní systémy evropských států*, Praha: Linde, 2006.
6. KNAPP, V. a kol.: *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha, Linde Praha, 1998, ISBN: 80-7201-140-5.
7. KNAPP, V.: *Teorie práva*. 1. vydanie, Praha: C.H. Beck, 1995, ISBN: 80-7179-028-1.
8. KRPALA, K.: *Kapitalizmus, socializmus a politický režim*, 28.12 2009, prístupné na: <http://blisty.cz/art/50490.html>.
9. LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, VIA IURIS AUREA, Bratislava: IURA EDITION, 2002, ISBN: 80-89047-48-3
10. LUBY, Š.: *Výber z diela a myšlienok*, Via iuris aurea. Bratislava: IURA EDITION, 1998, ISBN 80 – 88715-31-8.

11. MONTESQUIEU, Ch.: O duchu zákonů. Praha: Vydavatelství: Aleš Čeněk, 2003, s. 366, ISBN: 8086473309.
12. ŠÍN, Z.: Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika. 1.vydání, Praha: C.H. Beck, 2003, 207s.
13. ŠMIHULA, D.: Teória štátu a práva, Bratislava: EPOS, 2010, ISBN: 978-80-8057-854-1
14. TULÁČEK, J.: Meč a váhy, O právu a jeho dlouhé historii, 2. Vydání. Liberec: Technická universita v Liberci, Nakladatelství Tuláček, 2010, s. 59.
15. TRYZNA, J.: Právní principy a právní argumentace, K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva. Praha: Auditorium, 2010, s. 194 a nasl.
16. WEINBERGER, O.: Inštitucionalizmus, Nová teória konania, práva a demokracie, Bratislava: Kalligram, 2010, ISBN: 9788081012600.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Mgr. Jaroslav Čollák

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva

Interný doktorand

Mail: jaroslav.collak@student.upjs.sk